

MEVLÂNÂ'DA NEY MOTİFİ VE CUBRÂN HALİL CUBRÂN'A ETKİSİ

Prof.Dr. İNCİ KOÇAK

“Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor; ayrılıkları nasıl anlatıyor”¹ diyerek Mesnevî'sine başlayan Mevlânâ Celâleddin Rûmî (1207-1273)'nin, XIII. yüzyılda söylemiş olduğu bu ünlü beyiti, altıyüz yıl sonra, Lübnan'da dünyaya gelmiş bir Arap şairi olan Cubrân Halil Cubrân (1883-1931)'nin şiirlerinde etkisini sürdürmüştür.

Cubrân Halil Cubrân, Amerika'ya göç etmiş şair ve yazarlardandır. 1895 Yılında ailesiyle birlikte Boston'a giden Cubrân, orada resimle ilgilenerek, bazı ressamlardan dersler almıştır Bir süre sonra Beyrut'a dönmüş ve “Medresetü'l-Hikmet”te dört yıl okumuştur. 1908'de Paris'e giden Cubrân, resim öğrenimini sürdürmüş ve Rodin'den ders almıştır. Bu şehirde yaklaşık olarak üç yıl kalmıştır. Daha sonra New York'ta 1920.yılında “er-Râbitatu'l-Kalemiyye” adlı edebî bir cemiyet kurmuştur. Kuzey ve Güney Amerika'ya göç eden İlyâ Ebi Mâdî (1889-1957), Mihâ'il Nu'ayma (doğ.1889) gibi göçmen edebiyatçıların önderi durumunda olan Cubrân için: “Sanki yazarın kalemî ile değil, ressamın fırçası ile yazmıştır” denmektedir. Arap edebiyatına akıcı bir üslûp getirmiştir. Cubrân Halil Cubrân, Hristiyan olmakla beraber tasavvuf konusuyla ve ayrıca Budizm gibi eski doğu dinleriyle de ilgilenmiştir. Batı edebiyatıyla da uğraşan Cubrân, Shakespear ve Milton gibi İngiliz edebiyatçılarını incelemiştir. Cubrân'ın şiirlerinde sevgi konusunun özel bir yeri vardır².

Omar Ferrûh; Cubrân'ın, Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden etkilenerek *أعطني الناي وغن* Bana ney ver ve şarkı söyle” mısraını yazdığını ve “el-Mevâkib” adlı eserinde bu ifadeyi birçok kez kullandığını belirtmektedir³. Yine aynı yazar, Cubrân'ın bu beyitlerini Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden etkilenerek söylediğini önesürmekte ve şunları yazmaktadır:

¹ Abdülbâki Gölpınarlı, Mesnevi Tercemesi ve Şerhi, İnkılâp ve Aka Basım. vi, İstanbul 1981, I, 14.

² Şevki Dayf, Dirâsetu fi'ş-Şiiri'l-Arabî el-Mu'âsir, Dâru'l-Maârif, Kahire 1979, 245-288; Hannâ el-Fâhûrî, Tarihu'l-Edeb el-Arabî, Matbaatu Bulisiyye (tarihsiz), 1113; Ebâ Uvs Ahmed el-Fârâbî Abdullatif, el-Hareketü'l-Fikriyye ve'l-Edebiyye fi'l-Alem el-Arabî el-Hadis, Dâru'l-Beydâ 1985, 346-348.

³ Omar Ferrûh, eş-Şâbbî, Beyrut 1980, 16 not: 1.

”يعجب كثيرون بقول جبران خليل جبران :
أعطني الناي وغنّ فالغنا

..... انّ جبران قد سلخ هذا البيت من مطلع ”المنوى“ لجلال الدين الروميّ
(و جبران لم يعرف المنوى لجلال الدين الرومي ولكن لا شك في أنه قرأ شيئاً
من هذا المطلع في بعض النقول الانكليزية)“⁽⁴⁾.

”Çok kişi, Cubrân Halil Cubrân’ın: “Bana ney ver ve şarkı söyle, şarkı.....” beyitinden hayrete düşer. Cubrân bu beyiti, Celâleddin Rûmî’nin Mesnevi’sinin matla (ilk) beyitinden almıştır. Cubrân, Celâleddin Rûmî’nin Mesnevi’sini bilmiyordu fakat, bu matla beyit hakkında İngilizce çevirilerden birşeyler okuduğu şüphesizdir”.

Omar Ferrûh, Mesnevi’nin giriş kısmını Arapça’ya da çevirmiştir. Bu çeviri aynen şöyledir:

اسْمَعِ النَّايَ مَا يَقْصُّ وَيَحْكِي ؛
هو يشكو من الفراقِ و يبكي
قال : إِنِّي قَطَّعْتُ مِنْ قَصَبَاءِ
فبكى الناسُ كلُّهم من بُكائي
هاتِ صَدْرًا مَقْطَعًا بِالْفِرَاقِ
لَأَبُتَّ الْآلَامَ مِنْ أَشْوَاقِ
كَلَّ مِنْ غَابٍ عَنْ ذَوِيهِ وَكَيْدَا
رَامَ عَوْدَ الزَّمَانِ حَتَّى يَعُودَا
أَنَا فِي كُلِّ مَجْمَعٍ وَفَقَّ أَهْلِهِ
فِي عَسِيرِ الزَّمَانِ أَوْ فِي سَهْلِهِ
كَلَّهْمَ ظَنَّ أَنَّهُ لِي حَبِيبُ
وَهُوَ عَنِ سِرِّ خَاطِرِي مُحْجُوبُ
إِنَّ سَرِّي ، يَا صَاحِرَ ، لَحَنِّي يُذِيعُهُ
غَيْرَ أَنَّ الْأَذَانَ لَا تَسْتَطِيعُهُ

⁴ Omar Farrûh, a.g.e., 16.

صوتُ نايي نارٌ ، و ما هو ريحُ ،
 كلُّ خالٍ من ناره فهو ريحُ
 هي نارُ الغرامِ في الناي تُلْفِي ،
 وهي غَلِي الغرامِ في الخمرِ عُنْفَا
 إنَّ ذا النايِ إنَّ تَمَادَى أُنَيْنُهُ
 كان يَحْدُنَا لمن جَفَاه خَدِينُهُ⁽⁵⁾

Bu Arapça çevirinin sonunda Omar Ferrûh şu cümleleri yazmaktadır:

”والذى يقرأ هذه الفكرة الأصيلة عند جلال الدين الرومي لا يحتاج الى أن يقرأ ما سلخ منها عند غير جلال الدين الرومي.“⁽⁶⁾

“Celâleddin Rûmî'nin bu soylu düşüncesini okuyan insanın, Cubrân'ın bu beyitlerinin Celâleddin Rûmî'den başkasından alınmamış olduğunu okumasına gerek yoktur”.

Bu ifadesiyle de Omar Ferrûh, Cubrân Halil Cubrân'ın, Mevlânâ'dan kesinlikle etkilendiğini açıkça belirtmektedir.

Cubrân Halil Cubrân'ın, “ney” motifini kullanmış olduğu bazı beyitleri şunlardır:

أعطني النايَ وِعَنِّ
 فالغنا يرعى العقولُ
 وأنينُ النايِ أبقي
 من مجيدٍ وذليلٍ⁽⁷⁾

“Bana ney ver ve şarkı söyle
 Şarkı, akılları güder.
 Neyin inleyişi daha edebîdir,
 Ulu ve düşkün kişiden”.

⁵ Omar Farrûh, a.g.e., 17.

⁶ Aynı eser.

⁷ Cubrân Halil Cubrân, el-Mevâkib, el-Mektebetü's-Sakâfiyye (tarihsiz), 4.

أَعْطِنِي النَّايَ وَغَنَّ
 فَالْغِنَا يَمْحُو الْمِحْنَ
 وَأُنِينُ النَّايِ يَبْقَى
 بَعْدَ أَنْ يَفْنَى الزَّمَنُ⁽⁸⁾

“Bana ney ver ve şarkı söyle
 Şarkı, sıkıntıları yok eder (siler).
 Neyin inleyişi kalır,
 Zaman geçtikten sonra.”

أَعْطِنِي النَّايَ وَغَنَّ
 فَالْغِنَا خَيْرُ الشَّرَابِ
 وَأُنِينُ النَّايِ يَبْقَى
 بَعْدَ أَنْ تَفْنِي الْهَضَابُ⁽⁹⁾

“Bana ney ver ve şarkı söyle
 Şarkı, içeceklerin en iyisidir.
 Neyin inleyişi kalır,
 Yaylalar yok olduktan sonra.”

أَعْطِنِي النَّايَ وَغَنَّ
 فَالْغِنَا عَدْلُ الْقُلُوبِ
 وَأُنِينُ النَّايِ يَبْقَى
 بَعْدَ أَنْ تَفْنَى الذَّنُوبُ⁽¹⁰⁾

“Bana ney ver ve şarkı söyle
 Şarkı, kalplerin adaletidir.
 Neyin inleyişi kalır,
 Günahlar yok olduktan sonra.”

⁸ Cubrân Halil Cubrân, a.g.e., 5.

⁹ Aynı eser, 7.

¹⁰ Aynı eser, 10.

أَعْطِنِي النَّايَ وَغَنَّ
 فَالْغِنَا عَزْمُ النَّفُوسِ
 وَأُنِينُ النَّايِ يَبْقَى
 بَعْدَ أَنْ تَفْنَى الشَّمْسُ (11)

“Bana ney ver ve şarkı söyle
 Şarkı, nefislerin kararlılığıdır.
 Neyin inleyişi kalır,
 Güneşler yok olduktan sonra.”

أَعْطِنِي النَّايَ وَغَنَّ
 فَالْغِنَا خَيْرُ الْعُلُومِ
 وَأُنِينُ النَّايِ يَبْقَى
 بَعْدَ أَنْ تَطْفَأَ النَّجُومُ (12)

“Bana ney ver ve şarkı söyle
 Şarkı, bilimlerin en hayırlısıdır.
 Neyin inleyişi kalır,
 Yıldızlar söndükten sonra.”

أَعْطِنِي النَّايَ وَغَنَّ
 فَالْغِنَا حَبٌّ ، صَحِيحٌ
 وَأُنِينُ النَّايِ أَبْقَى
 مِنْ جَمِيلٍ وَ مَلِيحٍ (13)

“Bana ney ver ve şarkı söyle
 Şarkı; doğru, dürüst bir sevgidir.
 Neyin inleyişi daha edebîdir,
 Güzel ve hoş şeyden.”

¹¹ Cubrân Halil Cubrân, a.g.e., 11.

¹² Aynı eser, 13.

¹³ Aynı eser, 19.

أَعْطِنِي النَّايَ وَغَنَّ
فَالغِنَا جِسْمًا ، وَ رُوحَ
وَأَنْيُنُ النَّايِ أَبْقَى
مَنْ غَبُوقٍ وَ صَبُوحٍ⁽¹⁴⁾

“Bana ney ver ve şarkı söyle
Şarkı, cisim ve ruhtur.
Neyin inleyişi daha edebîdir,
Akşam içilen sütten ve sabah şarabından.”

أَعْطِنِي النَّايَ وَغَنَّ
فَالغِنَا سِرَّ الْخُلُودِ
وَأَنْيُنُ النَّايِ يَبْقَى
بَعْدَ أَنْ يَفْنَى الْوُجُودُ⁽¹⁵⁾

“Bana ney ver ve şarkı söyle
Şarkı ebediyetin sırrıdır.
Neyin inleyişi kalır,
Varlık yok olduktan sonra.”

أَعْطِنِي النَّايَ وَغَنَّ
وَأَنْسَ دَاءً وَدَوَاءَ
إِنَّمَا النَّاسُ سَطُورٌ ،
كُتِبَتْ لَكِنْ بِمَاءِ⁽¹⁶⁾

“Bana ney ver ve şarkı söyle
Unut derdi ve devayı.
İnsanlar ancak satırlardır.
Ama, suya yazılmışlardır”.

Mevlânâ'nın, “Dinle bu ney nasıl şikâyet ediyor; ayrılıkları nasıl anlatıyor” sözleri, Cubrân Halil Cubrân'da, “Bana ney ver ve şarkı söyle....” mısraları ile yankısını sürdürmüştür.

¹⁴ Cubrân Halil Cubrân, a.g.e., 25.

¹⁵ Aynı eser, 28.

¹⁶ Aynı eser, 30.

H.Ritter tarafından yazılmış olan, İslâm Ansiklopedisi'ndeki "Celâled-din Rûmî" maddesinde, Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin batı dillerinde yapılan şerhleri ve çevirileri hakkında şu açıklamalar yer almaktadır: "Mesnevînin, uzun senelerin çalışma mahsûlü olarak, en eski yazmalara istinaden vücudunda getirilmiş tenkitli bir tab'ı ve şerhi vardır (R.A.Nicholson, The Mathnawi of Jelâlu'd-din Rûmî, edited from the oldest manuscripts available: with critical notes, translations and commentary; E.J. Gibb Memorial, New Series, London, 1924-1940, VI, 1-8).....Avrupa dillerine daha önce yapılmış olan tercümeleri şunlardır: Georg Rosen, Leipzig, 1849; F.Rosen tarafından bir mukaddime ile, München, 1913; James W. Redhouse, London, 1881; E.H.Whinfield, London 1887, 1898; C.E. Wilson London, 1910."¹⁷.

Mevlânâ'nın dünyaca ünlü bu eseri Abdülbâki Gölpinarlı tarafından da tercüme ve şerh edilmiştir. Abdülbâki Gölpinarlı, "Mesnevî Tercemesi ve Şerhi" adlı kitabında; Mesnevî'nin Mevlâna tarafından bizzat yazılan 1.-18. beyitlerinde birinci plânda "ney"in olduğunu ifade etmekte ve şunları yazmaktadır: "Şikâyet etmektedir; ayrılıkları anlatmaktadır. Kamışlıktan kesileli feryâd etmedeyim; erkek-kadın, herkes feryâdına uymada, ağlayıp inlemededir"¹⁸. Yine aynı şerhte: "Mevlânâ, "Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor; ayrılıkları nasıl anlatıyor"derken hem kamışlıktan kesilen neyi, hem de Mutlak Varlık'tan mukayyet varlığa düşen kendisini kastetmektedir"¹⁹ şeklinde bir açıklama bulunmaktadır. Ney'in inleyişi için de, şu ifade yer almaktadır: "O, ezel âlemini, Mutlak Varlık'taki sübûtu arar, özler; bu kayıtlar âlemine, bu izâfî varlık âlemine düşmesi, ona âdetâ bir gurbet görünür. Ama o, âlemde de kendi varlığını yok etmiş, Hak varlığıyla varolduğunu bilmiş, bu bilişi buluş ve oluş haline getirmiş, irâdesini Hak irâdesine vermiştir. Bu bakımdan özleyişi, feryâdı, niyaz yollu değil, naz yolludur. Mukayyet görünür, fakat ıtlaak âleminindedir. Feryâdı, şikâyeti, bilmeyenlere gerçeği anlatmak içindir. Onun sırrı, bu feryattadır; fakat her gözde o sırrı görececek kaabiliyet, her kulakta o remzi anlayacak kuvvet yoktur"²⁰.

Sonuç olarak, Cubrân Halil Cubrân'ın, "ney" den bahsettiği beyitlerinde Mevlâna'dan etkilendiği açıktır. Cubrân bu beyitlerinde, "neyin inleyişinin ebedî olduğunu" vurgulamaktadır.

¹⁷ H.Ritter, Celâleddin Rûmî, İslâm Ansiklopedisi, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1963, III, 57-58.

¹⁸ Abdülbâki Gölpinarlı, a.g.e., I, 17.

¹⁹ Aynı eser, 20.

²⁰ Aynı eser, 20-21.

